

O jednome lijepom kreševskom obredu

Zdenka Miletić

Ljetos, za boravka u pitomom i čistom gradiću Kreševu, obišla sam mnoga mjesta o kojima bi se moglo dosta napisati. Ja ću samo neka od njih spomenuti. Na čaršiji nedaleko pošte još i danas stoji kamen, lijepo klesanjem ukrašen, dobro očuvan »binjektaš«, s kojeg su ljudi zajahivali konje još u tursko doba. Stećaka (mašeta) ima mnogo, ukrašenih raznim simbolima: sunce, polumjesec, mač, svijezde, životinje, konjanici i drugo. To su nadgrobni spomenici pripadnika bosanske crkve. Takav se zaključak nameće jer na stećcima nema križa, a ni turskog znaka-turbana. Tih nadgrobni spomenika ima velik broj u neposrednoj blizini crkve, gdje su poredani čineći neku vrstu ograde uz put. S desne strane Kreševčice nalazi se izvor tople vode (+12 °C i zimi), a zovu ga »Banja«. Nekoć su tu domaćice prale rublje, a danas je izgrađen bazen za kupanje. Izvan Kreševa u selu Vrancu nalazi se rimski most, a u istom selu mogu se čuti i danas »tahte« iz turskog doba mjesto crkvenih zvona.

Razgledajući novoizgrađenu crkvu, lijepu, kroz čije prozore ulazi vedar i plav dan, zaustavila sam se pred starom i velikom slikom koja prikazuje Majku Božju srca probodenoga sa sedam mačeva.¹ Upravo pred tom slikom odvija se obred o kojem mislim pisati.

Budući su Kreševljaci pobožan narod i glazbeno nadaren, ove lijepe osobine kao da su našle neku nevidljivu sponu u ovom obredu. To je obred »Sedam žalosti blažene Djevice Marije«, a vezan je za korizmeno vrijeme. Nekad se to doba jako poštovalo. Nije se tada mogla čuti obična popijevka u kućama ni na kojem drugom mjestu. Pjevala se popijevka *Gospin plač*. Danas nije više tako, jer vrijeme polako briše mnogo toga, pa i običaje, makar kako lijepi bili. Usput ću zabilježiti melodiju i samo jednu strofu te popijevke, jer joj je tekst dugačak. Napjev je kreševski.

Gospin plač

Umjeren

Što ste sta-li o mis-ni-ci, što
ra-di-te re-dor-ni-ci, što se zgodi jur vi-di-
te, za-što da-kle ne cvi-li-te?

Obred »Sedam žalosti« održava se i danas petkom iza jutarnje mise, tijekom cijele korizme, pred slikom koju sam spomenula. Svećenik predvodi obred, a puk pjevanjem i molitvom sudjeluje. Pobožnost teče ovako:

Prva žalost

Puk pjeva prvu strofu popijevke »Put križa«. Napjev je kreševski.

Put križa

Lagano

Rascvije-na majka staše, blizu križa
Od bole-sti majko sveta, rane Sinka,
ter plakaše, muke sina je - - di-nog.
Tvog propeta, nek nambuđu u sr-cu.

Slijedi razmatranje prve žalosti:

Sažaljujem Te, žalosna Majko, zbog prvog mača žalosti koji te probó, kad ti se po sv. Simeonu u hramu predstaviše sve muke, koje si ti iz svetog pisma dobro poznavala, a kojim su ljudi imali ljubljenoga ti Sina podvrći, te ga na sramotnom drvu, lišena krvi i od svih napuštena, pred tvojim očima ubiti, a da mu ti ne možeš priteći u obranu ili u pomoć. Po onoj gorkoj uspomeni, dakle, koja ti je kroz tolike godine srce parala, molim te, Kraljice moja, da mi isprosiš milost, da je kroz sav život i u čas smrti u srcu imam usađenu, muku Isusovu i tvoje žalosti.

Oče naš ... Zdravo Marijo ... Slava Ocu ...

Zaziv: Majko moja, daj da mi srce očuti tvoju bol, koju si imala u čas smrti Isusove.

Druga žalost

Pjeva se druga strofa »Put križa«, razmatra se druga žalost, potom moli Oče naš ... i zaziv, koji je uvijek isti.

Na taj način se nižu svih sedam žalosti, a na kraju kao završetak pjeva se popijevka *O Gospojo i Kraljice*. To je popijevka koja se pjeva samo u Kreševu, nastala je na tom tlu, autor joj je nepoznat. Prepisujem napjev i tekst.

O Gospojo i Kraljice

O Gospojo i Kralji - ce, koje b'jahu tad rani-ce,

- Kad no Tebi navjestiš, da Isusa uhvatiše.
2. O Djevice od milosti, koje T' b'jahu tad žalosti, Kadno, Majko, Ti slušaše i očima tad gledaše.
 3. Gdje Ti Sinka pritegoše, k stupu strašnom privezaše, Nemilo ga bičevaše, na obraz mu svi pljuvaše.
 4. O Gospojo i Kraljice, koje T' b'jahu tad ranice, Kadno Njega pritegoše i trnjem ga okruniše.
 5. O Djevice od milosti, koje T' b'jahu tad žalosti, Barabana kad pustiše, a Isusa osudiše.
 6. O Gospojo i Kraljice, koje T' b'jahu tad ranice, Kad Isusa uputiše, Kalvariji povedoše.
 7. Ti Ga suzna tad sl'jeđaše i po putu krv kupljaše, Svete stope poznaš, ter ih slatko Ti ljubljaše.
 8. O Gospojo i Kraljice, koje T' b'jahu tad ranice, Kad Ga na Križ pribijahu, čavlim ruke probijahu.
 9. Te udare Ti slušaše i drhtaše kad gledaše, I toliko Ti tužaše, jer Ga slatko Ti ljubljaše.
 10. O Djevice od milosti, koje T' b'jahu tad žalosti, Kad Te s križa pogledaše, Ivanu Te predavaše.
 11. O Gospojo i Kraljice, koje T' b'jahu tad ranice, Kad na križu On izusti: »Svršeno je« pak duh pusti.
 12. Kad Ga s križa odnimiše, Teb' na krilo postaviše, Vrlo Njega Ti ljubljaše, i rastat se s Njim žaljaje.
 13. Dopusti nam, draga Majko, molimo Te svakojako, Da možemo svi plakati, suze Tvoje svi štovati. Amen.

Amen se pjeva na istom završnom tonu ili za jedan ton više. Na oltaru Gospe na kojem je slika, gori za vrijeme obreda 7 svijeća.

Ova pobožnost obavljala se prema obrascu knjižice *Put krixa*. Puni naslov te knjižice je: *Put krixa iz različitih knjigah izvagjen od O. fra Filipa iz Očevja, reda manje bratje S. O. F. darxave Bosanske jur provincijala — s mnogo drugih molitvah po običaju carkavah bosanskih*. Tiskana u Dubrovniku 1851. Kasnije se obred održavao po molitveniku fra Ignacija Strukića. Iz ovih podataka lijepo se može zaključiti koliko je obred star, a još uvijek živi.

Prebirem u mislima i u tim razmatranjima dolazim do spoznaje da je vjera bila nosilac svega lijepog u življenju ovog naroda. Koliko je bogatstvo narodnih običaja postojalo koji su povezani s vjerskim životom, a ni danas se nisu izgubili. Ne mogu se upustiti u nizanje primjera koje sam zabilježila, a čula sam ih od ljudi. To bi me odvelo predaleko u širinu, premda u svakom ima nešto zanimljivo. Usput ću neke spomenuti. Ustaljen je običaj da se sve odraslo najmanje za Božić i Uskrs ispovijedi, a prije toga podmiri. To znači: zavađeni traže oprost jedan od drugoga, što je dovelo do ukinuća »osvete« kod katolika. Ili, po narodnom i vjerskom običaju svatko je dužan primiti putnika i namjernika pod krov i dati mu što je Bog dao u kući, tj. nahraniti ga. Tu je korijen poznatom bosanskom gostoprimstvu i shvaćanju da se mora susjedstvo i rod pomoći kod poroda, svadbe, pokopa i u bolesti. Navodim samo ove primjere i osjećam u njima duboku humanost, koja bi svuda među ljudima trebala postojati. Tako bi bilo više sunčanih dana i sretnijeg življenja. Zar ne bi na takav način lakše nazirali u drugom čovjeku prijatelja? I veću dušu imali i lakše shvaćali jedni druge.

1. Slika koju sam spomenula u članku datira iz 18. stoljeća. Prikazuje ženu, ruku prekrivenih na prsima a iznad ruku joj je srce probodeno sa sedam mačeva, na glavi ima crni veo, koji je spušta preko ramena. Ispred nje leži križ, a na njegovu rubu je ispisano: S: F: PETRUSZIEZ: PRO: EC: CRES: 1768. Veličina slike je 54 x 74 cm. Ulje na platnu.

Smail Tihić u časopisu *Naše starine* (III. god., Sarajevo 1956.) tvrdi da se sve značenje ove slike sastoji u njezinoj upotrebnoj vrijednosti.

UPOZORENJE

Izdavač časopisa »Sveta Cecilija« jest jedna od naših najstarijih kulturnih ustanova: *Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda* (Društvo sv. Jeronima) osnovano 1868. godine u Zagrebu. Zahvaljujući njemu »Sveta Cecilija« izlazi redovito usprkos deficitu koji prati izdavanje svakoga pojedinog broja časopisa.

Budući da se HKD sv. Ćirila i Metoda nalazi u teškoj financijskoj situaciji, nužno je da pretplatnici udovoljavaju svojim pretplatničkim obvezama. O tome dijelom ovisi i daljnje izlaženje »Svete Cecilije«. Pregledom kartoteke pretplatnika ustanovili smo da mnogi već godinama ne plaćaju pretplatu, čak se ne obaziru ni na opomene. Apeliramo na njihovu savjest da što prije izvrše svoju obvezu i da barem na taj način pomognu izdavaču u njegovim teškoćama.

HKD sv. Ćirila i Metoda — Zagreb